

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет іноземної філології
Кафедра англійської мови

Дипломна робота
магістра

з теми: «**Вербальний вимір англійської національної ідентичності
(на матеріалі сучасних художніх текстів)**»

Виконав: студент 2 курсу групи Ang1-M19
Спеціальності 014 Середня освіта
Мова і література (англійська)
Задачін Денис Олександрович

Керівник: **Марчишина А.А.**,
доктор філологічних наук,
доцент кафедри англійської мови

Рецензент: **Марчук Л.М.**,
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри української мови

Кам'янець-Подільський – 2020 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ	9
1.1. Поняття ідентичності: онтологія, інтерпретація, структура	9
1.1.1. Ідентичність у психології	11
1.1.2. Ідентичність у соціології	13
1.1.3. Ідентичність у філософії	15
1.1.4. Ідентичність та ідентифікація	20
1.2. Національна ідентичність як об’єкт соціально- філософського аналізу	21
1.3. Ідентичність у мові	33
1.4. Англійська національна ідентичність	41
1.5. Англійська vs британська ідентичність	48
1.6. Ідентичність і мовленнєва поведінка	53
Висновки до розділу	55
РОЗДІЛ 2. МОВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ....	56
2.1. «Англійськість» у романах Дж. Фаулза	57
2.2. «Англійськість» у Дж. Барнса	65
2.3. Англійська національна ідентичність у романі Т. Парсонса “One For My Baby”	72
Висновки до розділу	77
ВИСНОВКИ	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	81

ВСТУП

Важко назвати інше поняття, ніж «ідентичність», яке викликало б таку велику кількість трактувань, інтерпретацій та оцінок. Одних лише визначень існує десятки і сотні. І в цьому немає нічого дивного, адже чим складніший об'єкт дослідження, тим різноманітніші грані його вираження, а відтак, і можливості визначення.

Категорія «ідентичність» нині активно використовується практично всіма соціально-гуманітарними науками та охоплює широкий спектр різних за сутністю сфер буття і областей пізнання, а значення, які приписуються їй, вельми різняться і нерідко суперечать одне одному. Поряд з предметно-спеціалізованими тлумаченнями поняття «ідентичність» використовується і в таких тематичних поєднаннях, як «етнічна ідентичність», «національна ідентичність», «релігійна ідентичність», «культурна ідентичність», «європейська ідентичність» та ін., підкреслюючи універсально-предикативний характер цієї дефініції та вимагаючи її соціально-філософського осмислення, а отже, і виявлення її категоріальних ознак. Різноманітність форм існування феномена ідентичності спричиняє не тільки його багатофункціональність, а й створює концептуальну різноаспектність розуміння.

Кожна епоха несе з собою своє розуміння ідентичності особистості. Крім самоідентифікації як індивіда, особистість схильна ідентифікувати себе з певними спільнотами. Так уже влаштована людина, це один із проявів її постійного прагнення структурувати світ (що, своєю чергою, впливає з антиентропійної природи людини – найбільш у цьому сенсі визначної зі всієї безлічі антиентропійних систем, що називаються життям). Подобається це комусь чи ні, людина свідомо і підсвідомо ділить інших представників власного біологічного виду на «своїх» і «чужих», і зробити з цим нічого не можна – така програма закладена глибоко, на рівні інстинктів. Строго кажучи, ідентичність – це частина самосвідомості особистості, яка формується відчуттям приналежності до тих чи інших соціальних груп.

Проблема ідентичності людини, пізнання та розуміння себе завжди була серед найважливіших та найскладніших проблем гуманітаристики, адже там, де об'єкт та суб'єкт вивчення тотожні, складно досягнути та зберегти дослідницьку неупередженість, знайти однозначну та універсальну відповідь.

З. Фрейд увів поняття ідентичності до наукового дискурсу на початку ХХ століття. Розуміння цього поняття було поглиблено науковцями П. Бурдьє, С. Холлом, З. Бауманом; зокрема, основні підходи до пізнання мовної ідентичності розглядали Б. Андерсон, К. Гірц, Е. Сміт, Дж. Фішман. Поняття ідентичності з позицій психології розглядали Л. Шнейдер, Ч. Рідлі, Е. Кейс, Е. Еріксон, з позицій соціолінгвістики – Н. Вахтін, Е. Головки, Р. Ванн, К. Річардсон, Р. Месріє; з позицій культурології – С. Кеслінг, К. Бейкер, Е. Сміт, Н. Герман, Н. Мадей та інші науковці.

Починаючи з 70-х років ХХ століття, поняття ідентичності стає популярним у психології, доповнюючи, уточнюючи, а нерідко й заміняючи собою більш традиційні поняття Я-концепції, самості тощо.

В останні десятиріччя сучасний світ, окрім процесів глобалізації, інтеграції, характеризується зворотною тенденцією, що пов'язана з актуалізацією ідентичності країн і народів, пробудженням їхнього національного життя, зростанням націоналістичних прагнень.

Одну із базовних ідентичностей в системі соціальної ідентичності являє собою національна ідентичність. Зміст поняття «національна ідентичність» невід'ємно пов'язаний зі змістом таких понять, як «етнос» та «нація».

Категорія «ідентичність»нині активно використовується практично всіма соціально-гуманітарними науками та охоплює широкий спектр різних за сутністю сфер буття і галузей пізнання, а значення, які приписуються їй, вельми різняться і нерідко суперечать одне одному. Поряд з предметно-спеціалізованими тлумаченнями поняття «ідентичність» використовується і в таких тематичних поєднаннях, як «етнічна ідентичність», «національна ідентичність», «релігійна ідентичність», «культурна ідентичність», «європейська ідентичність» та ін., підкреслюючи універсально-предикативний характер цієї дефініції та вимагаючи

її соціально-філософського осмислення, а отже, і виявлення її категоріальних ознак. Різноманітність форм існування феномена ідентичності спричиняє не тільки його багатofункціональність, а й створює концептуальну різноаспектність розуміння.

Однак особистість є цілісною психічною структурою, і між певними видами ідентичності як складовими Я-концепції людини мають існувати інтегральні форми вияву. Питання класифікації понять та окреслення меж термінологічного поля ідентичності особи як окремого представника соціуму з одночасним визначенням місця рольової ідентичності в цьому полі є науково **актуальним** та значущим.

Актуальність роботи також зумовлена вимогами та задоволенням потреб сучасного тлумачення людини в мові та мовленні, зокрема, тексті, людини в наукових дослідженнях, які частіше звертаються до міждисциплінарної проблеми розуміння та інтерпретації ідентичності. Магістерська робота заповнює певний вакуум мовознавчої теоретичної пропозиції, тим самим доповнюючи загальну теорію та методологію письма.

Проблема конструювання і усвідомлення ідентичності залишається однією з найбільш суперечливих і недостатньо досліджених серед сучасних міждисциплінарних студій, що не є дивним, зважаючи на співзвучність цієї проблематики з «вічним» екзистенційним питанням «Хто ми? Звідки? Куди йдемо?» (якщо згадати однойменний твір Поля Гогена). Тому звернення до тематики національної ідентичності узгоджується з мейнстримом сучасних гуманітарних (і не тільки) студій та виводить у поле наукового пошуку ті аспекти аналізованого поняття, які не були висвітлені попередніми дослідниками ідентичності.

Отже, **метою** цієї роботи є виявлення лінгвальних засобів означування національної ідентичності та встановлення особливостей їхнього текстового втілення в сучасних англomовних творах художньої літератури.

Завдання дослідження:

- 1) дослідити основні підходи до розуміння проблеми ідентичності у теоретичних джерелах;
- 2) з'ясувати суть, головні характеристики терміна «ідентичність», його застосування у різних дисциплінарних площинах, виокремити основні модуси;
- 3) виокремити лінгвальні одиниці означування національної ідентичності;
- 4) встановити лінгвістичні ознаки текстового втілення національної ідентичності.

Наукова **новизна** дослідження полягає в тому, що у ньому:

- визначено статус ідентичності в системі національних цінностей;
- виявлено соціальні, культурні, етнічні, лінгвальні складники національної ідентичності;
- з'ясовано механізм та елементи мовного вираження англійської національної ідентичності;
- описано лінгвальну природу національної ідентичності як складника художнього тексту.

Методологічну базу дослідження становлять актуальні наукові *принципи антропоцентризму й міждисциплінарності*. Загальногуманітарні підходи до вивчення ідентичності окреслюють концепцію формування, мовного втілення та експлікацію ідентичності особи в тексті. Такий базис дозволяє прослідкувати зв'язок індивідуального й колективного, глобального й національного у функціонуванні ідентичності, а також виокремити грані різновидів ідентичності у межах текстової картини світу.

Дослідження послуговується комплексом **загальнонаукових методів** (наукового *спостереження* – цілеспрямованого споглядання за виявами мовного обрамлення англійської національної ідентичності), *аналізу* й *синтезу* (для теоретичного осмислення, впорядкування, узагальнення й кваліфікації та опису емпіричного метаріалу). **Спеціальні методи і прийоми** охоплюють методи *контекстуально-інтерпретаційного аналізу* (для виявлення семантичного потенціалу мовних одиниць на позначення англійської національної

ідентичності), метод *культурної інтерпретації* (для встановлення закономірностей утілення в семантиці мовних одиниць культурної інформації), а також *метод суцільної вибірки*, завдяки якому здійснено відбір досліджуваних вербальних засобів, семантика яких наділена ідентифікувальними ознаками.

Матеріал дослідження склали тексти творів Дж. Фаулза “The Magus”, “The French Lieutenant's Woman”, Дж. Барнса “England, England”, Т. Парсонса “One For My Baby”.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що отримані результати не тільки доповнюють різноаспектні дослідження ідентичності, але одночасно пропонують мовознавчу методологію розуміння. Теоретичну цінність становлять як систематизація й конкретизація знань про контекст ідентичності, його генезу, особливості та модусну специфіку вираження, так і збагачення мовознавчого інструментарію. Проведене дослідження аргументує доцільність та перспективність вивчення художніх текстів через застосування категорії «ідентичність». **Теоретичне значення** роботи зумовлене принципово новим міждисциплінарним підходом до лінгвістичної теорії ідентичності та розробкою сучасного тлумачення лінгвокультурної й національно окресленої ідентичності в межах переформатування функціонування мови не тільки як засобу комунікації, а й як націєтвірного й націєвизначального чинника. **Теоретичний потенціал** сконцентрований у тлумаченні поняття ідентичності як феномена не тільки соціального, етнічного, культурного, а й лінгвального феномену.

Практична цінність магістерської роботи зумовлена можливістю її використання у лекційних курсах та на практичних заняттях з лінгвокраїнознавства, стилістики, лексикології, лінгвістики тексту, соціолінгвістики. Практичні надбання дослідження можуть слугувати основою для наукової роботи студентів та аспірантів. Отримані результати та запропонована в роботі методика аналізу вербалізації національної ідентичності в текстах художніх творів можуть бути використані при дослідженні особливостей мовного втілення національної ідентичності інших етносів та держав.

Структура роботи відповідає меті та поставленим завданням дослідження. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів з висновками до кожного з них, висновків та списку використаних джерел.

ВИСНОВКИ

Поняття ідентичності має давню історію дослідження, починаючи з періоду античності. Проблема ідентичності людини, пізнання та розуміння себе завжди була серед найважливіших та найскладніших проблем гуманітаристики, адже там, де об'єкт та суб'єкт вивчення тотожні, складно досягнути та зберегти дослідницьку неупередженість, знайти однозначну та універсальну відповідь. Своєю чергою ця природна потреба спричинила появу цілого масиву різновекторних досліджень, перетворивши «ідентичність» на полісемантичне та міждисциплінарне поняття.

Ідентичність як складний і багатогранний феномен набуває численних інтерпретацій як у різноманітних галузях знання, так і в змінних соціальних, культурних, політичних та загалом історико-хронологічних умовах, що варіюють сталість семантичної структури самої лексеми та її функціонування як поняття/концепту.

Орієнтація сучасної лінгвістичної парадигми на вивчення людського фактора в мові, розуміння пріоритетності аналізу механізмів її функціонування в реальному соціокультурному середовищі сприяє тому, що в центрі уваги мовознавців перебувають проблеми етноцентричного мовлення та експлікації національної ідентичності в дискурсі. Упродовж дослідження було з'ясовано, що аналіз національної ідентичності як дискурсно релевантного явища вимагає використання міждисциплінарного підходу, оскільки без урахування соціально-психологічних факторів і механізмів породження цього явища неможливо окреслити й адекватно інтерпретувати особливості його мовної актуалізації. Тому у цій роботі витримано принцип інтердисциплінарності, а англійська національна ідентичність тлумачиться як явище інтер/міждисциплінарної природи й розглядається з позицій філософії, соціології, психології, лінгвістики.

Найширший арсенал мовних одиниць на позначення ідентичності прослідкований в англійськомовних художніх текстах. Обрані для аналізу твори (Дж. Фаулза "The Magus", "The French Lieutenant's Woman", Дж. Барнса "England,

England”, Т. Парсонса “One For My Baby”) експлікують значні лінгвальні ресерси та особливості авторського індивідуального стилю в конструюванні образу англійської національної ідентичності. Художня література виступає одним із джерел експлікації національної ідентичності, що дозволяє письменнику показати національні особливості мовної спільноти, культурну спадщину нації та ідентифікацію її окремих представників.

Серед виявлених мовних засобів репрезентації англійської національної ідентичності превалюють номінативні одиниці (на позначення імен, прізвищ, географічних назв, відомих постатей, топонімічних об’єктів, реалій), характерологічні атрибути (номінації рис характеру, тлумачення поведінки, вияви національних рис і темпераменту, усвідомлення приналежності до нації, дотримання традицій, патріархальні звичаї й настанови тощо).

Можна з упевненістю визначити, що найважливішим підходом до розуміння ідентичності є метод вивчення через художній текст, бо саме в літературі ідентичність постає на рівні з національним питанням, національною ідентичністю, відтвореною засобами національної мови.

Перспективним у майбутньому є розгляд інших національних ідентичностей як компонентів структури тексту, встановлення особливостей системи етнономінацій у різних варіантах сучасної англійської мови. Значний інтерес також викликає контрастивне дослідження представлення іноземців у британській, українській та інших мовних картинах світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андерсон Б. Воображаемые сообщества. Размышления об истоках и распространении национализма. Москва: Кучково поле, 2001. 288 с.
2. Андрусів С. Страх перед мовою як психокомплекс сучасного українця //Сучасність. 1995. № 7/8. С. 147–152.
3. Арутюнян Ю. В. Социально-культурное развитие и национальное самосознание //Социологические исследования. 1990. № 7. С. 42–49.
4. Ачкасов В. А. «Миф Запада» в российской политической традиции: поиск идентичности //Россия и Грузия: диалог и родство культур. СПб. : Санкт-Петербургское философское общество, 2003. С. 48–55. URL: <http://anthropology.ru/ru/text/achkasov-va/mif-zapada-v-rossiyskoy-politicheskoy-tradicii-poiskidentichnosti#ref-1-9-index>.
5. Барнс Дж. Англия, Англия. URL: readli.net/angliya-angliya/
6. Бацевич Ф. С. Філософія мови: Історія лінгвофілософських учень: підручник. Київ: ВЦ «Академія», 2008. 240 с.
7. Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности: трактат по социологии знания. Москва : Медиум, 1995. 323 с. URL: <http://evolkov.net/soc.psychol/Berger.P.Luckmann.T/index.html>.
8. Бердій Т. Співвідношення етнічної й національної ідентичності //Філософія і політологія в контексті сучасної культури. 2012. № 4. С. 29–34.
9. Бичко О. В. Профілі української ідентичності. Соціально-психологічний аналіз Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2007. 281 с.
10. Бойницька О. С. Концепт англійськості у сучасному британському історичному романі. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ltkp/2010_61/index.html
11. Боришевський М. Й, Грибенюк Г. С. Патріотизм як духовна цінність у контексті соціального буття особистості // Наукові записки Ін-ту психології ім. Г.С.Костюка АПН України. Київ: Міленіум, 2007. Вип. 32. 518 с.

12. Бунаков М. Ю., Лукин В. Н. Национализм и национальная идентичность в условиях глобализации: проблемы концептуализации // Credo New. 2006. № 2 (46). С. 176-196.
13. Бурдые П. Социология социального пространства. Москва: Алетейя, 2007. 288 с.
14. Ващенко А. В. Суд Париса: сравнительная мифология в культуре и цивилизации. Москва, 2008. 134 с.
15. Вежбицкая А. Сопоставление культур через посредство лексики и прагматики. Москва : Языки славянской культуры, 2001. 272 с.
16. Вендина Т. Язык как форма реализации культурной идентичности // Культура сквозь призму идентичности. Москва : Индрик, 2006. 424 с.
17. Воропай Т. С. От составителя // Глобализация и идентичность: Хрестоматия. Харьков: Эксклюзив, 2007. С. 4–9.
18. Гаджиев К. С. Национальная идентичность: концептуальный аспект // Вопросы философии. 2011. URL: http://vphil.ru/index.php?option=com_content&task.
19. Гантінгтон С. П. Протистояння цивілізацій та зміна світового порядку. Львів: Кальварія, 2006. 474 с.
20. Грушевицкая Т. Г. Основы межкультурной коммуникации: учебник для вузов. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. 352 с.
21. Гумбольдт В. Язык и философия культуры. Москва : Прогресс, 1985. 456 с.
22. Денисенко А. О. Образ «себя» и «других» в языковом сознании англичан: дис. канд. філол. наук: 10.02.19 «Теория языка». Москва, 2005. 220 с.
23. Ідентичність у сучасному соціумі // Матеріали міжнародної науково-теоретичної конференції. Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2006. 402 с.
24. Кирьякова А. В. Теория ориентации личности в мире ценностей. Оренбург : Оренбургский гос. пед. ун-т, 1996. 188 с.

25. Киселёва Т. В. Коммуникативная корректность в языковой картине мира // Языковая семантика и образ мира : тезисы междунар. науч. конф. Ч. 1. Казань : Изд-во Казан. ун-та, 1997. С. 115–117.
26. Козловець М. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 558 с.
27. Кончакова С.В. Проблема национальной идентичности в позднем творчестве Ч. Диккенса: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.01.03 «Литература народов стран зарубежья (литература стран германской и романской языковых семей)». Воронеж, 2011. 23 с.
28. Коростелина К. В. Социальная идентичность и конфликт. Исследование социальной идентичности на пути примирения в Крыму. Симферополь: Доля, 2003. Вып. 2. 360 с.
29. Кравченко Н. К. Дискурс и дискурс-анализ: краткая энциклопедия. Киев : Интерсервис, 2017. 286 с.
30. Крючкова Т. Г. К вопросу многозначности идеологически связанной лексики // Вопросы языкознания. 1982. № 1. С. 28–36.
31. Куць О. М. Мовна політика в державотворчих процесах України : навч. посіб. Харків : ХНУ ім. В. Н. Карамзіна, 2004. 275 с.
32. Ляхович Г. В. Варіації на тему мовної ідентифікації та мовної ідентичності: множинність теоретичних інтерпретацій // Наукові праці. Соціологія. Вип. 246. Том 258. С. 85–91.
33. Мадей Н. М. Проблема культурної ідентичності: курс лекцій. URL: http://www.lnu.edu.ua/faculty/Phil/Kaf_kult/Publications/kult_iden-tyty_madey.pdf.
34. Макеев С. Социальные идентификации и идентичности/ Київ: Ін-т соціології НАНУ, 1996. 185 с.
35. Малахов В. Неудобства с идентичностью // Вопросы философии. 1998. № 2. С. 43–53.
36. Масенко Л. Т. Лінгвокультурологія і стратегія мовної політики в дослідженні Р. Кіся // Дивослово. 2003. № 12. С. 12.

37. Матузкова Е. П. Идентичность и лингвокультура: методология изучения. Одесса : КП ОГТ, 2014. 332 с.
38. Матузкова Е. П. Об английскости // Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Серія «Філологія». 2013. Т. 18. Вип. 2(6). С. 94–101.
39. Меркулова М. Г., Сатюкова Е. Г. «Английскость» в отечественном литературоведении: теоретическое осмысление понятия // Гуманитарные исследования. 2010. №4. С. 221–226.
40. Нагорна Л. Національна ідентичність в Україні. Київ: ІПіЕНД, 2002. 272 с.
41. Нагорна Л. Соціокультурна ідентичність: пастки ціннісних розмежувань. Київ : ІПіЕНД, 2011. 272 с.
42. Національна ідентичність (етнічна) // Мала енциклопедія етнодержавознавства. Київ : «Генеза», «Довіра», 1996. 942 с.
43. Національна ідентичність: хрестоматія/ [упоряд. Т.Воропай]. Харків: Крок, 2002. 316 с.
44. Новейший словарь иностранных слов и выражений. Минск: Харвест, Москва: АСТ, 2001. 348 с.
45. Павленко В. Н. Этнические и национальные идентификации и представления у украинских детей и подростков // Психологический журнал. 2002. Т. 23. № 5. С. 60–72.
46. Палій Г. Становлення єдиної національної ідентичності в Україні // Політичний менеджмент. 2005. №2. С. 38–45.
47. Петросова Е. Г. Концепция «английскости» в современном постмодернистском романе (Г. Свифт, П. Акройд): дис. ... канд. филол. наук: 10.01.03 «Литература народов стран зарубежья (европейская и американская литературы)». Москва, 2005. 147 с.
48. Пірен М. І. Етнополітичні процеси в сучасній Україні: навч. посіб. Київ: Вид-во УАДУ, 1999. 204 с.

49. Пірен М. І. Етнопсихологія: підручник. Київ: «Університет Україна», 2011. 508 с.
50. Пірен М. І. Основи етнопсихології. Київ: «Університет Україна», 1996. 450 с.
51. Попова М. К. Проблема национальной идентичности и литература // Вестник ВГУ. Серия 1: Гуманитарные науки. 2001. № 2. С. 45–48.
52. Потапчук Т. В. Культурна ідентичність особистості: постановка проблеми // Проблеми сучасної педагогічної освіти: зб. наук. пр. Серія Педагогіка і психологія. Ялта: РВНЗ «Кримський гуманітарний університет» РВВ КГУ, 2010. Вип. 27. Ч. 1. С. 180–187.
53. Пронкевич О. В. Нація-нарація в іспанській літературі доби модернізму : монографія. Київ : Педагогічна преса, 2007. 256 с.
54. Рікер П. Інтелектуальна автобіографія. Любов і справедливість. Київ : Дух і літера, 2002. 216 с.
55. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.
56. Скворцов Н. Г. Этничность и трансформационные процессы // Межнациональные отношения в России и СНГ. Москва: ИЦ «АИРО-XX», 1995. С. 8–22.
57. Сміт Е. Д. Національна ідентичність. Київ: Основи, 1994. 223 с.
58. Соснин В.А. Культура и межгрупповые процессы: этноцентризм, конфликты и тенденции национальной идентификации подростков // Психологический журнал. 1997. Т. 18. №1. С. 50–60.
59. Соціокультурні ідентичності та практики [під ред. А. Ручки]. Київ: Інститут соціології НАН України, 2002. 315 с.
60. Стефаненко Т. Г. Етнопсихология. Москва: Аспект-Пресс, 2006. 477 с.
61. Телеки М. М., Шинкарук В. Д. Соціальні категорії модусу в текстах епістолярного жанру : монографія. Київ: Видавництво МДГУ ім. Петра Могили, 2007. 171 с.

62. Терещенко К. В. Національна ідентичність як складова системи соціальної ідентичності особистості. URL: [file:///C:/Users/%D1%84%D1%96%D1%96/Downloads/Vpo_2010_1\(2\)__47%20\(4\).pdf](file:///C:/Users/%D1%84%D1%96%D1%96/Downloads/Vpo_2010_1(2)__47%20(4).pdf)
63. Фаулз Дж. Быть англичанином, а не британцем. Кротовые норы. Москва : Махаон, 2002. С. 125–138.
64. Філософський енциклопедичний словник. Довідкове видання / [гід ред. В. Шинкарука]. Київ: «Абрис», 2002. 742 с.
65. Хабибуллина Л. Ф. Национальный миф в современной английской литературе : автореф. дисс. ... докт. филол. наук: 10.01.03 «Литература народов стран зарубежья (европейская и американская литературы. Самара, 2010. 39 с.
66. Хайдеггер М. Письмо о гуманизме // Время и бытие. Статьи и выступления. Серия «Мыслители XX века». 1993. С.192–220.
67. Цветкова М. В. Концепт «Englishness»: основные константы // Проблема национальной идентичности в культуре и образовании России и Запада : матер. науч. конфер. в 2 т. Воронеж : ЦЧКИ, 2000. Т. 2. С. 87–93.
68. Цветкова М. В. Английское (English) // Межкультурная коммуникация. Н. Новгород, 2001. С. 158–182.
69. Шевченко О. В. Формування національної ідентичності як компонента Я-образу особистості // Соціально-психологічний вимір демократичних перетворень в Україні. Київ, 2003. С.409–420.
70. Шульга Н. А. Этническая самоидентификация личности. Киев: ИС НАНУ, 1996. 199 с.
71. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис. Москва: Прогресс, 1996. 344 с.
72. Эриксон Э. Проблемы Эго-идентичности // Реферантивный журнал. Социология. 1991. № 1. С. 173–200.
73. Barnes J. England, England. London : Vintage Books, 2012. 266 p.

74. Bolton K. *Where WE Stands: Approaches, Issues, and Debate in World Englishes* // *World Englishes*. Hoboken: Wiley-Blackwell, 2005. Vol.24. No. 1. P.69–83.
75. Britannia. Feeling of National Consciousness. URL: <http://www.aboutbritain.narod.ru/feel.html>.
76. Bulger L. F. “We Are No Longer Mega” in “England, England” by Julian Barnes // *JoLIE*. 2009. Vol. 2. No. 2. P. 51–58.
77. Burke J. P. Identity Control Theory // *The Blackwell Encyclopedia of Sociology*. Blackwell Publishing Ltd., 2007. P. 2202–2207.
78. England. URL: <http://www.guardian.co.uk/ArchiveArticle0,4273,4351296,00.htm.mht>.
79. Fishman J. *Endangered Minority Languages: Prospects for Sociolinguistic Research* // *International Journal on Multicultural Societies*. 2002. URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001387/138795e.pdf>.
80. Fowles J. *The French Lieutenant’s Woman*. Signet Edition, 1970. 200 p.
81. Fowles J. *The Magus*. URL: <https://www.bookscool.com/en/The-Magus-850490/1>
82. *From the Beginnings to the Cycles of Romance. Volume I.* // *The Cambridge History of English and American Literature in 18 Volumes (1907–21)*. URL: <http://www.bartleby.com/211/1901.html>.
83. Giddens A. *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Stanford University Press, 1991. 256 p.
84. Greenfeld L. *Nationalism: Five Roads of Modernity*. Cambridge MA: Harvard University Press, 1992. P. 34–36.
85. Guignery V. «History in question(s)»: an interview with Julian Barnes. Jackson: University Press of Mississippi, 2009. 198 p.
- Hagendoorn L. *Intergroup Relations in States of the Former Soviet Union: the perception of Russians*. Psychology Press, 2001. 270 p.

86. Inventing England. Julian Barnes in Penelope Denning, an Interview about his novel *England, England*. URL: <https://www.irishtimes.com/.../inventing-england-1.190953>.
87. Kiesling S. Identity in Sociocultural Anthropology and Language // *Encyclopedia of Language and Linguistics*. Second Edition. Pittsburgh: University of Pittsburgh, Elsevier Ltd., 2006. Vol. 13. P. 494–502.
88. Kumar K. *The Making of English National Identity*. Cambridge University Press, 2003. 367 p.
89. Macsiniuc C. Post-tourism and the Motif of Regression in Julian Barnes's "England, England" // *Messages, Sages, and Ages*. 2015. Vol. 2. No. 2. P. 66–75.
90. Nünning V. The Invention of Cultural Traditions: The Construction and Destruction of Englishness and Authenticity in Julian Barnes' "England, England" URL: <http://www.julianbarnes.com/docs/nunning.pdf>
91. Parsons T. One For My Baby. URL: <https://libcat.ru/knigi/proza/sovremennaya-proza/236031-5-tony-parsons-one-for-my-baby.html#text>
92. Paxman J. *The English. A Portrait of a People*. London: Penguin Books, 1999. 309 p.
93. Shulman S. Challenging the Civic/Ethnic and West/East Dichotomies in the Study of Nationalism // *Comparative Political Studies*. 2002. No 5. 559 p.
94. Smith A. D. National identity and idea of European unity // *International Affairs Blackwell Publishing*. 1992. Vol. 68. № 1. P. 55–76.
95. Smith A. 'Set in the Silver Sea': English National Identity and European Integration' // *National Identity and Euroscepticism : A Comparison Between France and the United Kingdom*. Centre for the Study of Democratic Government : Oxford University, 2005. 13 May. P. 1– 4.
96. Tajfel H., Turner J. The social identity of intergroup behaviour // S. Worshel & W.G. Austin (eds.). *Psychology of Intergroup Relations*. Chikago, 1979. P. 7–24.
97. *World Englishes (Critical Concepts in Linguistics) (V. 1, V. 2, V. 3)*.— Abingdon: Routledge, 2006. 2744 p.